

Moment Judendomen: Centralt innehåll:

- Centrala tankegångar och urkunder i världsreligionerna islam, judendom, hinduism och buddhism.
- Varierande tolkningar och bruk inom världsreligionerna i dagens samhälle.
- Huvuddragen i världsreligionernas historia.
- Sambandet mellan samhälle och religion i olika tider och på olika platser.
- Religionernas roll i några aktuella politiska skeenden och konflikter utifrån ett kritiskt förhållningssätt.
- Hur religioner och andra livsåskådningar kan forma människors identiteter och livsstilar.
- Riter, till exempel namngivning och konfirmation, och deras funktion vid formandet av identiteter och gemenskaper i religiösa och sekulära sammanhang.

Kunskapsmål för betyget A

- Eleven har **mycket goda** kunskaper om kristendomen och de andra världsreligionerna och visar det genom att **förklara och visa på samband och generella mönster kring** centrala tankegångar, urkunder och konkreta religiösa uttryck och handlingar inom religionerna.
- Dessutom för eleven **välutvecklade och nyanserade** resonemang om likheter och skillnader inom och mellan några religioner och andra livsåskådningar.
- Eleven kan utifrån undersökningar om hur religioner kan påverkas av och påverka samhällsliga förhållanden och skeenden beskriva **komplexa** samband med **välutvecklade och väl** underbyggda resonemang.
- Eleven kan också föra **välutvecklade och nyanserade** resonemang om hur livsfrågor skildras i olika sammanhang och hur identiteter kan formas av religioner och andra livsåskådningar på ett sätt som **för resonemanget framåt och fördjupar eller breddar det**.

Kunskapsmål för betyget C

- Eleven har **goda** kunskaper om kristendomen och de andra världsreligionerna och visar det genom att **förklara och visa på samband mellan** centrala tankegångar, urkunder och konkreta religiösa uttryck och handlingar inom religionerna.
- Dessutom för eleven **utvecklade** resonemang om likheter och skillnader inom och mellan några religioner och andra livsåskådningar.
- Eleven kan utifrån undersökningar om hur religioner kan påverkas av och påverka samhällsliga förhållanden och skeenden beskriva **förhållandevis komplexa** samband med **utvecklade och relativt väl** underbyggda resonemang.
- Eleven kan också föra **utvecklade** resonemang om hur livsfrågor skildras i olika sammanhang och hur identiteter kan formas av religioner och andra livsåskådningar på ett sätt som **för resonemanget framåt**.

Kunskapsmål för betyget E

- Eleven har **grundläggande** kunskaper om kristendomen och de andra världsreligionerna och visar det genom att **beskriva** centrala tankegångar, urkunder och konkreta religiösa uttryck och handlingar inom religionerna.
- Dessutom för eleven **enkla** resonemang om likheter och skillnader inom och mellan några religioner och andra livsåskådningar.
- Eleven kan utifrån undersökningar om hur religioner kan påverkas av och påverka samhällsliga förhållanden och skeenden beskriva **enkla** samband med **enkla och till viss del** underbyggda resonemang.
- Eleven kan också föra **enkla** resonemang om hur livsfrågor skildras i olika sammanhang och hur identiteter kan formas av religioner och andra livsåskådningar på ett sätt som **till viss del för resonemanget framåt**.
- Tidsplan 9B

Onsdag 18 maj: Introduktion: föreläsning judendomen. Bakgrund. Övning judarnas förbund. Föreläsning 2: diaspora och förföljelse. Texthäfte+frågor-diskussion!

Måndag 23 maj. Utgår. (no projekt)

Onsdag 25 maj. Föreläsning 3 (övning3) kort film om antisemitismen, kort film om Israel-Palestina konflikten. Jobba med diskussionsfrågor.

Torsdag: 26 maj. Film om judarnas historia. Instuderingsfrågorna till filmen diskuteras och besvaras under Andreas lektion och lämnas in till mig!

Måndag repetition.

Onsdag 1 juni: 2 h och prov.

Frågor till föreläsning nr 1 (Gamla testamentet/Judendomens historia)

1. Vem är judendomens, kristendomens och islams gemensamma stamfader?

~~2.~~ Både Abraham och Mose upprättade ett förbund (avtal) med Gud. Vad innebar Abrahams förbund med Gud och på vilket sätt utökades detta förbund när Mose upprättade det nya förbundet med Gud?

3. Vilka olika namn har det område som idag heter Israel haft och vilken stad i detta område anses av kristna och muslimer, men kanske främst av judarna vara den heligaste staden?

~~4.~~ Vad innebär det att judarna levit i diaspora och vad gjorde att judarna tvingades leva i diaspora?

Frågor till föreläsning nr 2 (Judendomen i det moderna samhället)

5. Vad innebär antisemitism? Ge minst två exempel på hur det judiska folket utsatts för antisemitism under de senaste 2000 åren.

6. När skedde förintelsen och vad var anledningen till att förintelsen av judar skedde?

7. Vad var sionismens främsta mål och varför ansåg dem att detta var så viktigt?

8. Hur kom det sig att delar av det judiska folket kunde återvända från diasporan och bosätta sig i "det heliga landet"? När skedde detta?

9. Beskriv Israel-Palestina-konflikten under 1900-talet fram till och med idag. Vad är anledningen till konflikten? Hur ser situationen ut idag? Fundera över och redogör för hur du anser att situationen skulle kunna lösas.

Frågor till föreläsning nr 3 (Urkunder, centrala tankegångar, heliga handlingar och traditioner)

10. Nämn vilka tre heliga skrifter (urkunder) som man vanligtvis anser vara judendomens viktigaste?

11. Beskriv kort dessa tre heliga skrifter och presentera hur de tre hänger ihop med varandra.

12. Nämn tre centrala tankegångar inom judendomen.

14. Beskriv utförligt innehållet i de tre centrala tankegångarna och försök beskriva varför de är viktiga för en jude som är religiöst troende.

15. Sabbaten är en av flera heliga handlingar inom judendomen. Vad innebär sabbaten och varför firas judarna sabbat?

16. I gamla testamentet finns det regler för vad judar får äta och regler för hur maten skall tillagas. Beskriv vad detta kallas och ge några exempel på matregler.

17. Som judisk pojke är det framförallt två heliga handlingar som anses vara viktiga inom judendomen. Vilka två är dessa?

18. På vilket sätt omfattas flickor av dessa två heliga handlingar?

Frågor till föreläsning nr 4 (Judendomens uppfattning om människan och judiska högtider)

19. Beskriv minst tre uppfattningar inom judendomen som beskriver en uppfattning om vem människan är, vilken roll och uppgift hon har och som gäller vad som händer människan efter döden.

20. De judiska högtiderna är viktiga för en jude bland annat eftersom det ger judarna en gemensam identitet och skapar en gemenskap. Ange namnet på minst två judiska högtider.

21. Förklara varför judarna firas dessa två högtider.

Övning: 1

Judarna – förbundsfolket: En övning i att tolka judendomens centrala tankegångar och historia

Använd bibeln och slå upp rätt kapitel och vers. Läs sedan verserna och besvara frågorna nedan.

1: Förbundet med Noa (1 Mos 9:1-17)

Noa får veta av Gud att en stor flod ska dränka all världens folk - syndafloden. Noa bygger en stor ark där han samlar sina släktingar och djur av olika arter. De överlever syndafloden. Efter detta sluter Gud ett förbund med Noa. Läs om förbundet i 1 Mosebok och svara på frågorna:

Vad säger Gud till Noa?

Vad går förbundet ut på?

Vilket krav ställs på folket?

2: Förbundet med Abraham 1 MOS 17:1-14

Abraham är judarnas stamfader. Han räknas som stamfader även för kristna och muslimer. För över 4000 sedan börjar judarnas historia i Mesopotamien (i nuvarande Irak). Enligt moseböckerna uppenbarade sig Gud för Abraham och berättade att han var utvald och skulle bli fader till ett stort folk. Han skulle bege sig till Kanaans land Gud slöt ett **förbund** med Abraham. Abraham och hans efterkommande var utvalda och skulle följa Gud och Gud skulle skydda dem. I första Mosebok kan du läsa om förbundet och svara på frågorna:

Vad går förbundet ut på?

Vad är Abrahams uppgift?

Vad är belöningen för Abraham?

Vilket är det yttre tecknet på förbundet?

Förbundet med Moses 2 Mos 6:1-13:

Moses räknas som judendomens egentliga grundare. Mose tid utspelar sig cirka 1400 f.v.t. Han fick som uppgift att befria judarna från slaveriet i Egypten. Under slaveriet hade judarna vänt sig mot Gud. Moses blev den ledare som skulle befria dem och leda in dem på den rätta vägen. Gud sluter ett nytt förbund med det judiska folket genom Moses.

Vad säger Gud till Moses?

Vad lovar Gud?

Vilken uppgift har Moses?

Varför väljer Gud Israeliterna?

Övning 2: Läs texten och besvara frågorna.

Bakgrunden till den judiska diasporan

År 70 e.Kr intog romarna Jerusalem efter en tids belägring. Det stora judiska upproret hade krossats och i förödelsen brändes templet, judarnas heligaste byggnad och deras enda offerplats till Gud. Dessutom beslutades att en stor del av judarna skulle fördrivas från landet Israel. Den långa förvisningen - diasporan - inleddes.

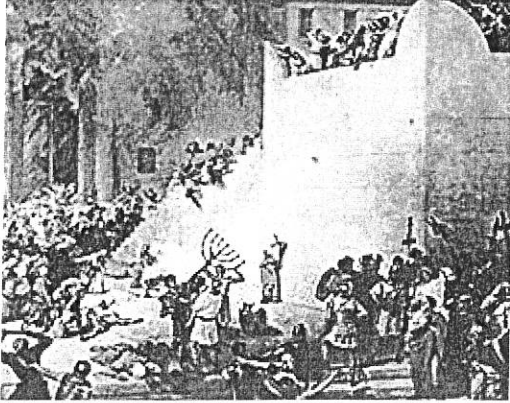

Bild: The Yorck Project

Plundringen och förstörelsen av Jerusalem 70 e.Kr. Målning av Francesco Hayez (1791–1882).

Ödesåret 70 e.Kr - diasporan inleds

Den romerska ockupationsmaktens behandling av judarna var förhållandevis mild fram till det stora judiska upproret började. Judarna hade fått behålla sin tro och sina seder, som folken i det flesta andra romerska provinserna.

Mycket förenklat kan vi säga att romarna lät de ockuperade folken sköta sig själva så länge de uppfyllde två regler: höll sig lugna och betalade sin skatt.

Judarna kom att byta mot båda dessa regler. Till saken hör att romarrikets östgräns, mot det nypersiska riket, var den mest känsliga gränsen i hela imperiet. Här måste det vara lugnt.

År 66 e.Kr gjorde en del av judarna i Israel uppror mot det romerska förtrycket. Det var främst de s.k. seloterna (se nedan) som tog till vapen i en hopplös kamp mot de romerska legionerna. År 70 e.Kr var kampen över. Romarna hade då tröttnat på de uppstudsiga judarna och förstört deras religiösa och politiska centrum, templet i Jerusalem. Därefter dödades eller förslavades många av de judiska ledarna och medlemmar ur den judiska eliten. Många andra fördrevs från landet Israel.

135 e.Kr förbjuds judar att bo i Jerusalem och Israel

År 135 e.Kr inträffade ytterligare ett våldsamt uppror i Israel mot den romerska övermakten. Även detta uppror slogs ner brutalt av romarna, ledda av kejsar Hadrianus. Straffet blev ännu hårdare den här gången då romarna lät utföra ett förbud mot judar att bo i Jerusalem och Israel. Nu levde *alla* judar i diaspora.

Under nära tvåtusen år därefter levde judarna i exil, i förskingring, i diaspora. Judarna tvingades ut på en tvåtusenårig vandring från land till land. Ingenstans var de riktigt välkomna. Först år 1948, efter andra världskriget och Förintelsen, återupprättades en judisk stat i området.

Begrepp att känna till!

Diaspora: Ett grekiskt ord som betyder kringstriddhet. Idag syftar begreppet på nationella befolkningsgrupper i förskingring (utspridda).

Seloterna: De var en slags fundamentalister för sin tid och ansåg att deras religion måste försvaras genom öppet uppror mot romarna. (Selot = ivrare)

Konvertera: Byta religion från en religion (eller en riktning inom en religion) till en annan.

Kollaboratör: En samarbetsman som för personlig vinnings skull, av ideologiska skäl eller av andra orsaker samarbetar med ockupationsmakten. Under andra världskriget var det vanligt med kollaboratörer. Tyskarna behövde inte be om hjälp mer än en gång förrän stora skaror visade sig villiga att hjälpa till. När krigslyckan vände hoppade många av dessa kollaboratörer av och blev motståndmän i stället. Den kanske mest kände kollaboratören är den norske majoren *Vidkun Quisling*. Han styrde Norge under den tyska ockupationen. Hans namn har sedan dess blivit liktydigt med kollaboratör på en hög nivå.

Det är värt att tillägga att majoriteten av alla judar faktiskt redan år 135 e.Kr levde utanför det som idag är Israel. Längre hade judar frivilligt lämnat de traditionella boplatserna och flyttat till andra ställen kring Medelhavet och dagens Mellanöstern där de slog sig ner och försörjde sig på handel och hantverk.

Judarna gjorde sig inte bara kända som skickliga köpman och hantverkare, deras religion hade därtill en stark inverkan på omgivningen. Det konsekventa och filosofiska sättet att handskas med de grundläggande livsfrågorna drog till sig sökare. Många konverterade därför till judendomen.

Troligtvis var den stora majoriteten av judar vid Kristi födelse personer som hade konverterat till judendomen. Historiker har försökt att uppskatta antalet judar i romarriket och siffror kring tio procent är inte ovanliga.

I alla större städer runt Medelhavet fanns det alltså judiska församlingar och en stor del av handeln och det avancerade hantverket bars upp av judar.

Framgång föder avundsjuka och redan under antiken fanns det starka antijudiska stämningar i Medelhavsområdet.

Det kan därför synas som om templets förstörelse år 70 och förvisningen från Jerusalem år 135 inte var så märkvärdig. Då måste vi komma ihåg att Jerusalem var centrum för den judiska religionen och en plats som det alltid hade gått att återvända till om man så ville. Men från år 135 till 1948 hade judarna ingen sådan plats längre, de var då utlämnade till andra människors godtycke. Det var lätt att måla upp "den vandrande juden" som ett hot. Den nationalitetslöse juden, en främmande fågel som orsakade katastrofer till de länder han kom. Även andra rykten och falska myter om judar spreds som en löpeld runt om i Europa.

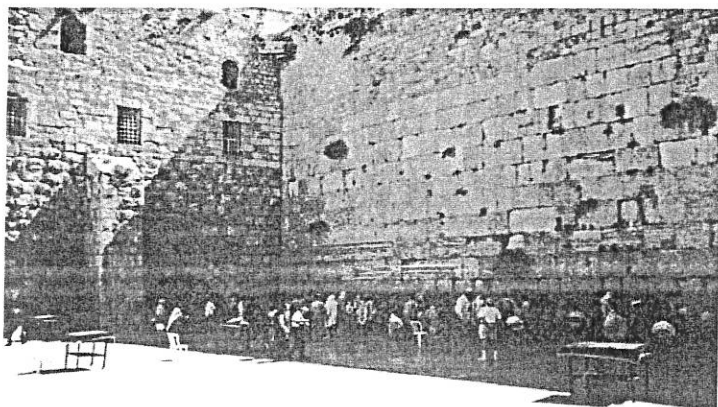

Bild: Per Höjeberg

Västra muren i Jerusalem är en del av tempelbergets stödmur. Tidigare kallades muren ofta Klagomuren, men det är en kristen beteckning. Platsen är idag helig för både judar och muslimer vilket gör att människor från hela världen reser hit.

Templet i Jerusalem

Efter det att romarna grundligt förstört templet i Jerusalem stod tempelplatsen kvar som ett tomt fundament. En del av muren kring tempelplatsen kallas för klagomuren.

Klagomuren utgjorde den västra muren i det gamla templet och är så nära det ursprungliga templet en jude idag kan komma. När araberna erövrade Jerusalem på 600-talet e.Kr byggde de en moské där som fortfarande står på tempelplatsen med sin gyllene kupol.

Efter templets förstörelse år 70 e.Kr blev hemmet och synagogan de huvudsakliga gudstjänstlokaler för de förskingrade judarna.

Seloterna

Vid Kristi födelse fanns det många grupperingar i det ockuperade Israel.

Seloterna var en slags fundamentalister för sin tid och ansåg att deras religion måste försvaras genom öppet uppror mot romarna.

Seloternas politiska verksamhet inleddes med en skatterevolt, organiserad av en Judas från Galiléen år 6 e.Kr. Kring Judas familj organiserades en militär motståndsaktivitet som i huvudsak gick ut på att mörda, inte bara romare men även judiska kollaboratörer.

Den grupp av konservativa judar som främst utmärkte sig som samarbetsmän med den romerska ockupationsmakten var de s.k. saddukéerna. Dessa betraktades som förrädare av seloterna. När det öppna upproret inleddes mot romarna år 66 blev det en kamp mellan judiska grupper. Efter hårda strider tog seloterna makten i Jerusalem år 68 och höll stånd där tills romarna förstörde staden år 70.

En rest av seloterna fortsatte sedan kampen i ytterligare tre år från ett fäste på Masadaklippan.

Masadaklippan

På den här nästan ointagliga klippan höll 960 judar ut i tre år efter templets förstörelse (år 70) och det romerska beslutet att fördriva många av de ledande judarna från deras land.

För att inta den 400 meter höga klippan och besegra judarna fick romarna lov att bygga en ramp upp till klippans topp. Då hade den romerske generalen Flavius Silva omringat klippan och belägrat den i nio månader med sina 15 000 man starka legioner, byggt en mur runt klippan och placerat ut åtta härläger att bevaka den.

Vid påsk år 73 var rampen klar. De 960 judarna visste nu att romarna snart skulle komma att inta deras fäste. Alla visste vad som väntade - de som överlevde den kommande attacken skulle bli tagna som slavar och transporterade till Rom för försäljning. Enda sättet att undgå fångenskap var döden. De stolta seloterna på Masadas klippa begick därför kollektivt självmord. Genom lottdragning utsågs tio bödlar till att utföra uppdraget. Den siste som tog livet av sig var Ben Yair, som hade lett försvaret av klippan.

När Masada föll år 73 var seloterna och judarna i grunden besegrade.

Masada har sedan dess varit en symbol för judiskt motstånd mot förtryckare. Inte minst under Förintelsen då man såg tillbaka på händelsen och lät sig inspireras av den, t.ex. under upproret i Warszawagettot 1943.

Övning 2: Besvara dessa frågor i ditt häfte!

Hur såg Romarna inledningsvis på religionsfrihet? Vilka regler var tvungna att uppfyllas för att religionsfriheten skulle få finnas?

Varför tror ni att romarna valde att bränna ner det judiska templet i Jerusalem?

På vilket sätt var det straff mot judarna som kejsare Hadrianus införde ännu hårdare än att bränna ner templet?

Vad menas med att leva i diaspora?

Vad var det som redan innan Hadrianus straff hade lockat judarna till att bo bortanför sina traditionella bosättningar?

Vilket samband fanns/finns det mellan judarnas framgång med handel och hantverk och det växande judehatet?

Varför uppstod myter om juden som "nationallös" och den "vandrande juden"?

Vad finns idag på den plats där templet i Jerusalem tidigare fanns?

Vart skulle judarna sedan få ha gudstjänst när deras tempel förstörts?

Varför ogillade Seloterna Sadukeerna så mycket? Vad ansåg de om dem?

Varför är Masada en stark symbol för det judiska motståndet mot förtryckare? Vid vilket historiskt tillfälle har Masada använts som inspiration för uppror mot förtryck?

Judarnas historia i Sverige

De första kontakterna mellan vikingar och kazarerna vid Svarta havet och Kaspiska havet, ett folk som till stor del bekände sig till judendomen, görs under 700-900-talen.

I slutet av 1600-talet börjar judar bosätta sig i Sverige men kravet är att man övergår till kristendomen.

Under 1700-talet har Sverige liksom övriga Europa en judefientlig inställning. Många inskränkningar infördes i och med judereglementet som kom 1782. Under 50 år begränsades bland annat var i landet judar fick bo och vad de fick jobba med.

1774 kommer Aaron Isaac till Sverige och han är den förste som får utöva sin religion i landet. 1870 får judarna samma medborgerliga rättigheter som andra.

I början av 1900-talet invandrar judar från Ryssland och 6 500 judar bor i landet.

När nazisterna tar makten i Tyskland 1933 flyr många judar, men få till Sverige.

1942-1943 flyr judar från Norge och Danmark till Sverige.

1945-1946 räddas cirka 10.000 judar från nazisterna koncentrationsläger till Sverige. En tredjedel stannar.

1951 införs religionsfrihet och därmed behöver man inte som jude tillhöra en judisk församling. Mellan åren 1956-1972 invandrar 3.500 judar från Ungern, Tjeckoslovakien och Polen.

Övning 3: Karikatyrer och nidsbilder.

Judesuggan

Okt22 av Ideell Kulturkamp

(Källan kommer från en lite suspekt sida av en grupp som vill bevara svensk forntida kultur)

Förefaller ej vara rasistiska av innehållet att döma vill de bara upplysa oss om hur judehatet sett ut)

Judar och kristna må ha samma religiösa rötter, men gudarna ska veta att de bråkat med varandra långa perioder och ibland gör de så ännu idag. Sedan har det funnits de som från båda sidorna förkunnat tolerans och ömsesidig respekt. De första kristna kan bäst beskrivas som en judisk sekt, men tiden gick och kristendomen utvecklades till en egen tro. Ju mer tiden gick desto större blev skillnaderna mellan grupperna. När kristendomen först lyckades först bli statsreligion i Romariket och sedan expanderade till områden utanför dess gränser kom fler folkslag i kontakt med den nya läran, folk som inte hade något gemensamt med det judiska. För många av de nya kristna var judarna en helt främmande tro. Ändå lyckades bandet mellan kristna och judar bestå och även judar bosatte sig utanför det gamla Roms gränser. De kristna tillät inga

andra religioner än judarna, ett bevis på att man än så länge inte helt brutit med varandra. Först på 11-1200 talet ökade splittringen och kristendomen blev på allvar antijudisk. Ett sätt att ventilera de antijudiska känslorna var via konsten.

Synagogan, judarna tempel avbildades som en kvinna med förbundna ögon, ett symboliskt sätt att visa att judarna vägrat "se" Jesus som sin frälsare. (se bilden ovan)

Ett annat sätt, både rårare men får man förmoda roligare var att göra så kallade judesuggor. Judarnas tro förbjuder dem att äta griskött. Samtidigt är griskött en av de viktigaste beståndsdelarna i europeiska folks matlagning. Judarna ansåg grisar som orena började nu avbildas diande suggor! Troligen är avbildningarna en pastisch på den gamla myten som säger att Romulus och Remus, den försnämnde Roms grundare diats av en varginna.

Judesuggorna avbildades i kyrkor men även i böcker, boktryckarkonsten gjorde sitt för att sprida antijudiska känslor. Uttrycket "judesvin" kommer av dessa avbildningar. Intressant nog avbildas fortfarande judar diandes suggor men nu i den muslimska världen. Då både judar och muslimer inte äter gris kan symboliken bli både större och kraftigare.

Även i Sverige finns det judesuggor, mest känd är den i Uppsala domkyrka. Värt att nämna är att inga judar fanns på medeltiden i Sverige, så antisemitismens historia är äldre än judarnas historia i Sverige. (Observera att detta inte stämmer med den andra källans påstående)

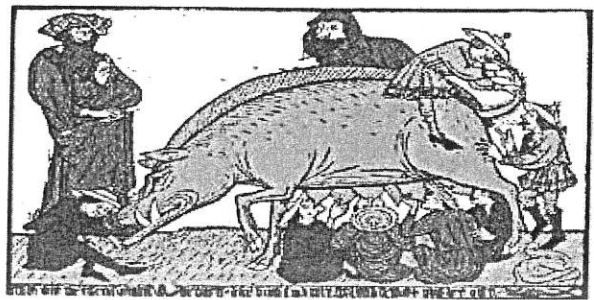

Äldsta kända judesuggan, troligen 1100-talet. Tyskland.

Judesugga på en kareol i Uppsala domkyrkas korengång

Judesuggan i Uppsala domkyrka.

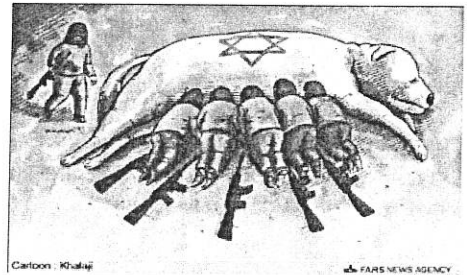

Avbildning av judesugga i bok. Även grisens anus väcker intresse hos de som diar.

Iran och Israel är två stater som befinner sig i konflikt, så en iransk konstnär har gjort denna bild. Men ser inte grisen ut som en hund?

Diskussionsfrågor:

1. Tror ni att det finns något samband mellan att judarna är Guds utvalda folk och att de fördrivits och blivit dåligt behandlade? Resonera. Finns det kanske en djupare religiös förklaring till detta? Handlar det om religion, politik eller geografi?

2. Läs texten om hur judendomen historiskt har framställts av kristna och andra religiösa

grupper i kyrkor och i böcker. Jämför dessa "nidbilder" (vill ge en negativ bild av i detta fall en folkgrupp) med bilden nedan. Vad är bildens budskap? Finns det några likheter i budskap med bilden nedan och de andra bilderna? Vilka? Känner du/ni till några andra kränkande nidbilder? Diskutera.

